

KJEDERQVIST, JOHN

Ett fall af preteritum i stället för presens i svenskan : syntaktisk studie

Lund : Gleerup
1898

EOD – Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 10 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400- till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
- Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
- Skriv ut enstaka sidor eller hela boken.
- *Sök:* Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
- *Klipp & klistra:* Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkoren på svenska: <http://books2ebooks.eu/odm/html/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

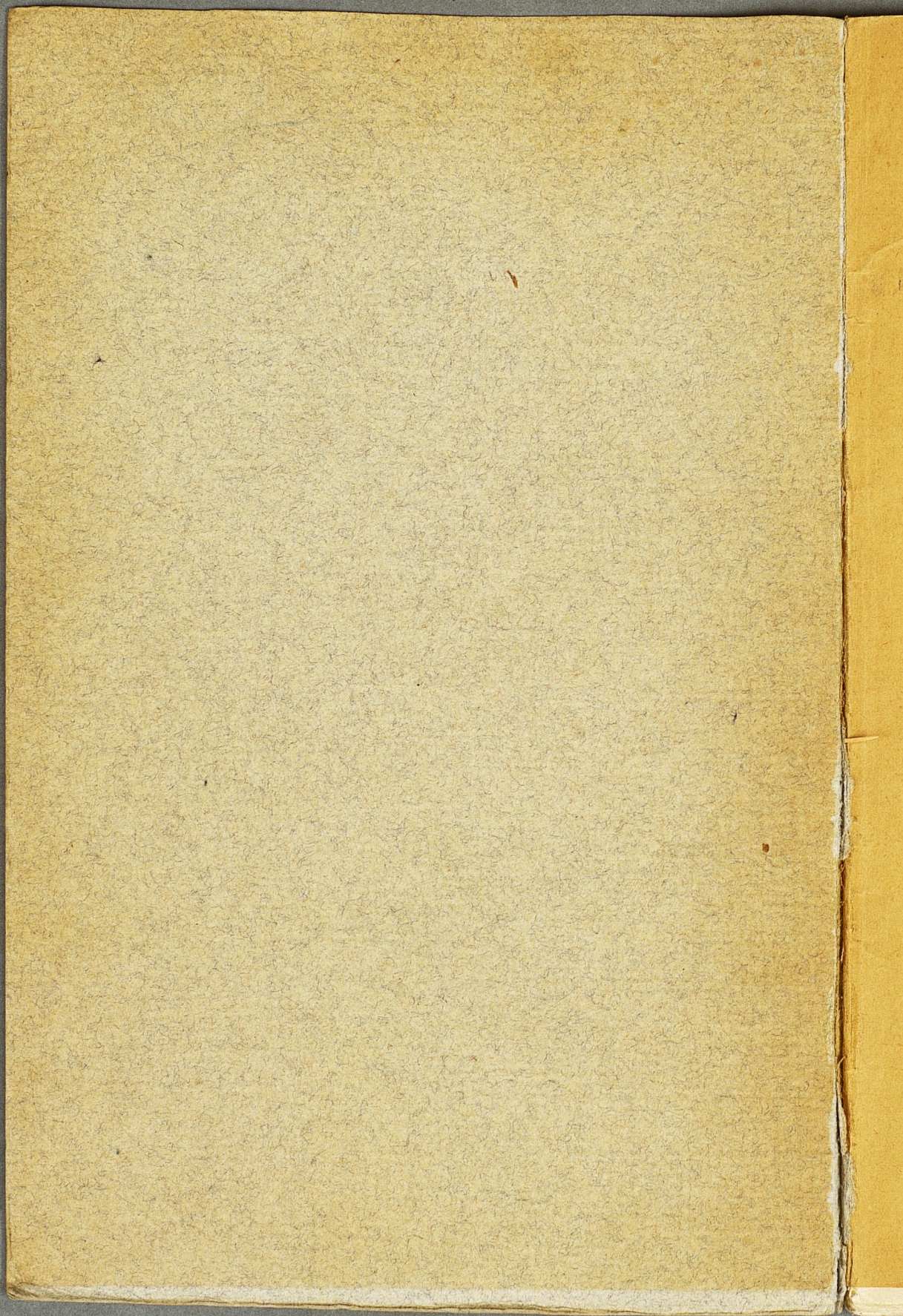
Redan nu erbjuder 30 bibliotek från 12 europeiska länder denna service.

Mer information finns tillgängliga via <http://books2ebooks.eu> eller boken.

- <http://search.books2ebooks.eu/>

KJEDERQVIST J.

Spälbrot
S.
(Ar.)

ETT FALL AF
PRETERITUM I STÄLLET FÖR PRESENS
I SVENSKAN.

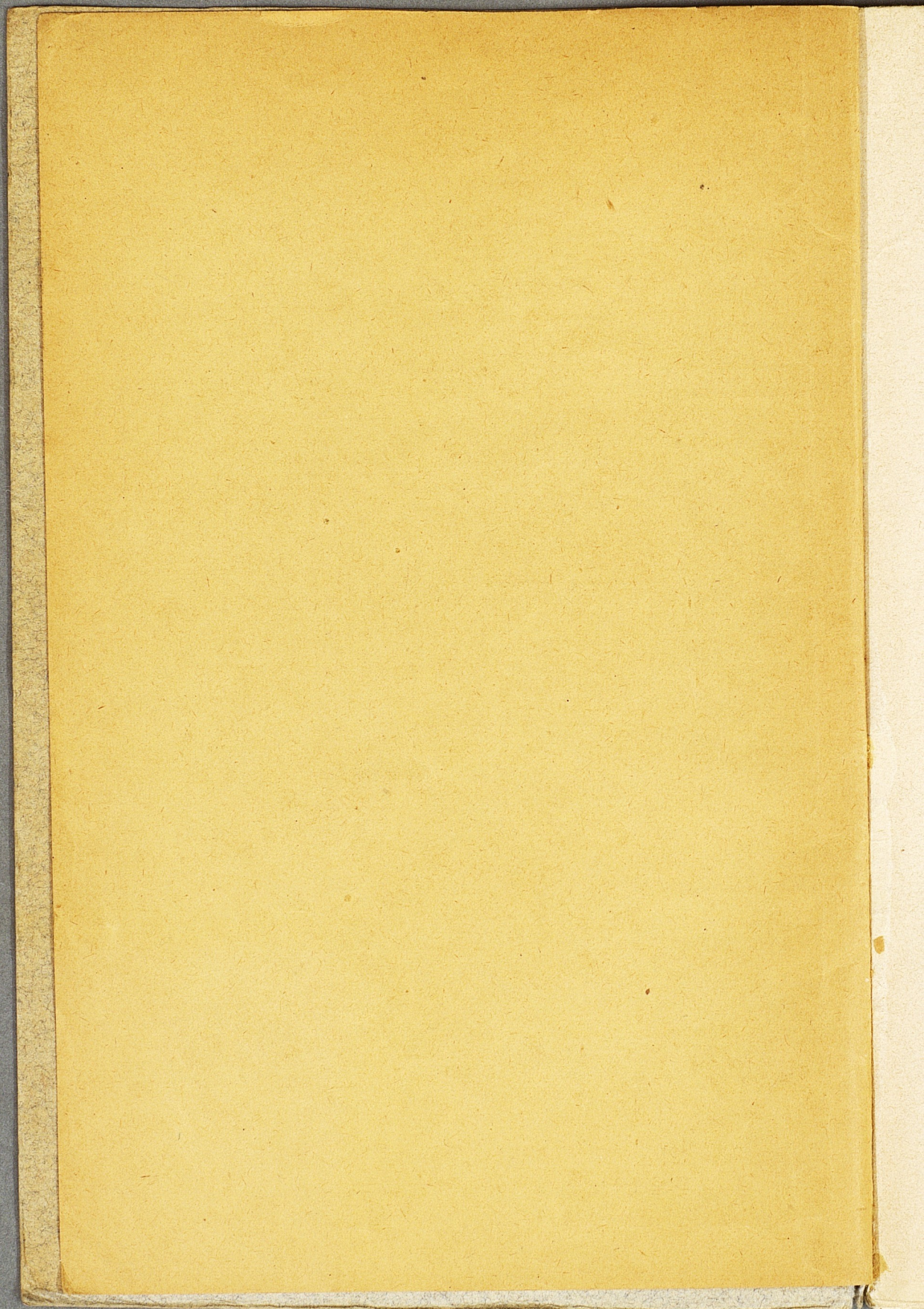
SYNTAKTISK STUDIE

AF

D:R JOHN KJEDERQVIST.

C. W. K. GLEERUP, LUND.

ETT FALL AF
PRETERITUM I STÄLLET FÖR PRESENS
I SVENSKAN.

SYNTAKTISK STUDIE

AF

D:R JOHN KJEDERQVIST.

LUND 1898.

C. W. K. GLEERUP.

THE KATH. CH.
PUBLISHED BY THE
PUBLISHERS OF THE
SWEDESK

STRATEGISK STUDIE

THE JOHN KENNEDY

PRINTED

Lund 1898. Håkan Ohlssons boktryckeri.

Innehållsöfversikt.

Inledning.

Bruket af pret. för pres. i allmänhet s. 5. — Detta bruk vid *vara* är af särskildt intresse s. 6. — Redogörelse för materialet s. 7.

Framställning af exempel ur nyare och äldre litteratur.

Försök att bestämma begreppet 'närvarande tid' s. 11. — Exempel ordnade efter det föreställdas tidsbeskaffenhet s. 13. — I. Detsatsen ansluter sig till en föreställning om något förflutet: a) detsatsen ansluter sig 1) till ett föregående uttalande i pret. s. 13, 2) en förfluten tilldragelse s. 14, så betraktas 3) ofta ett yttrande, likgiltigt i hvad tidsform s. 15; — b) på detsatsen följer en sats med verbet i pret. s. 17. — II. Detsatsen ansluter sig till en föreställning om något samtidigt a) detsatsen följer på ett uttalande i pres. s. 19, — b) på detsatsen följer en sats med pres. s. 21, — c) öfriga exempel s. 22, tempusväxling s. 23. — III. Detsatsen kan ansluta sig till en föreställning om något tillkommande s. 24. — Uttrycket *det var sant!* s. 25. — Frågorna *hvad är det?* och *hvad var det?* s. 27.

Bruket af preteritum i den äldre litteraturen.

De samlade språkprovrens ålder s. 29. — Jämförelse med typer ur det moderna språket s. 30. — En detta tempusbruk gynnande omständighet i danskan s. 31.

Jämförelse mellan bruket af preteritum och presens i detsatser.

Pret. för pres. kan ofta vara grammatiskt-logiskt riktigt, emedan ett omedelbart föregående yttre moment kan påvisas s. 34. — Pret. och det 'tidlösa' pres. s. 35. — Intet yttre förflutet moment föranleder pret.; försök till förklaring af detta bruk s. 36. — Detsatser, som utsäga starkt känslöbetonade förnimmelser förmedla det s. 37. — Predikatsfyllnadens betydelseinnehåll och tempusvalet s. 38. — Något om barnspråket s. 40. — Jämförelser med tyskan och grekiskan s. 41. — Resumé s. 45.

Handboken i...

Inledning

Handboken är utgiven för att ge en öfversikt af de viktigaste...

Handboken i...

Handboken i... innehåller en öfversikt af de viktigaste...

Handboken i...

Handboken i... innehåller en öfversikt af de viktigaste...

Handboken i...

Handboken i... innehåller en öfversikt af de viktigaste...

Inledning.

I 'Untersuchungen über den Gebrauch des Konjunktivs bei Berthold von Regensburg' s. 5 har jag haft tillfälle att omnämna ett egendomligt bruk af preteritum af verbet *vara* i det svenska samtalsspråket i motsats till det tyska, som i motsvarande fall begagnar presens. Det framhölls där, att vi kunna säga t. ex. *det var bra* i sådana fall, där en tysk måste säga *das ist gut* (t. ex. 'dass wir allein im Coupé sind').

Preteritum i stället för presens är en företeelse, som man kan iakttaga hos vissa verb, så långt man kan följa de indoeuropeiska språkens historiska utveckling. Så hafva bland andra presensformerna *vet* och *kan* i ur-gammal tid varit perfekta och betydtt 'jag har tagit reda på och vet nu' och 'jag har lärt mig och kan nu'. Då nu det närvarande resultatet af handlingen kom att betraktas såsom den egentliga betydelsen, så måste perfektum få valören af ett presens. Om sedan ett dylikt perfektum under konkurrensen med den verkliga presensformen småningom alldeles utträngde denna, så hade man ett verb, som till formen var preteritum, men till betydelsen presens. Så har den grupp af verb uppstått, som kallas preterito-presentia.

Äfven i de moderna språken kan preteritum ha betydelsen af ett presens, dock utan att såsom vid preteritopresentia alldeles uttränga den egentliga presensformen. Det är isynnerhet vissa verb, som beteckna ett vetande, en förnimmelse eller en vilja, hvilka hafva en afgjord benägenhet att uppträda i preteritum. Så användes ofta t. ex. 'jag tänkte', 'jag trodde', 'jag ämnade', liksom de tyska 'ich dachte', 'ich wüsste', 'ich glaubte' med vanlig presensbetydelse ¹⁾. Denna användning af preteritum är vanlig redan i isländskan t. ex. 'vilda' i Egils saga ²⁾ s. 108, 7. 195, 26. 291, 12, Laxdøla saga ³⁾ s. 63, 19; 'hugða' och 'vænti' i Egils saga s. 282, 12 och Laxdøla s. 58, 23.

Sådana satser som den ofvan nämnda *det var bra*, *det var roligt*, utsagda om något närvarande, har jag ej funnit något motstycke till i de citerade sagorna. Då vi använda *var*, använda de presens eller någon gång perfektum, såsom Egils saga s. 278, 15 'ek em feginn ordinn'.

När ett tempus inkräktar på ett annats användningsområde och uppträder i satser, där detta andra synes vara det enda grammatiskt och logiskt riktiga, då har en störning egt rum i harmonien mellan de grammatiska och de psykologiska kategorierna (Paul, Principien² Cap. XV). Icke vid något verb är detta missförhållande mellan grammatikens traditionella tidsindelning och det lefvande språkbrukets tidsuppfattning så intressant att iakttaga som vid bruket af preteritum (imperfektum) och presens af verbet *vara* i det svenska samtalspråket och

¹⁾ Wunderlich, Unsere Umgangssprache, s. 212 f.

²⁾ Herausg. von Finnur Jonsson, Halle 1894.

³⁾ Herausg. von Kr. Kålund, Halle 1896.

den litteratur, som återgifver detta. Ty här ter sig för oss en bild af en syntaktisk betydelseförändring, som ännu är i sitt vardande. Preteritiformen *var* har från sin usuella (Paul. Princ. s. 66) betydelse af förfluten tilldragelse i t. ex. *det var en gång* och af nyss förfluten tilldragelse i t. ex. *det var en engelsman*, yttradt om en förbigående, utsträckt sitt omfång öfver det närvarande tidsområdet till en mera occasionell betydelse af presens i t. ex. *det var* (l. *är*) *en vacker häst*, yttradt t. ex. när den uppvisas, eller i *det var* (l. *är*) *en otäck dimma*, sagdt medan den ännu varar. Preteritum af predikats verbet omväxlar här med presens som det tyckes godtyckligt, men som vi sedan skola visa, efter bestämda psykologiska grunder. Och i allmänhet äro de fall, då samma element kunna ingå förening på olika sätt, särskildt ägnade att åskådliggöra, hvilket syntaktiskt värde som tillkommer en form i det lefvande språkmedvetandet, mycket mera än de fall, i hvilka en oföränderlig förening föreligger, ty denna kan vara stelnade rester af en tidigare uppfattning (Otto Behaghel, Die Syntax des Heliand s. 169).

Vid undersökningen af ifrågavarande bruk af preteritum i nysvenskan hafva äfven sådana fall samlats, som uppvisa presens. De hafva dock här medtagits, endast såvida det nuvarande språkbruket i dem tillåter eller fordrar preteritum.

Det material, som här framlägges, är hämtadt dels från äldre och nyare litteratur dels från mitt eget och andras talspråk. Här följer en förteckning på den litteratur, som undersökts.

Tobiæ Comedia, Efter tre århundradens förlopp ånyo utg. Sthm 1849.

En Lwstigh Comoedia vidh Nampn Tisbe af Magnus Olai Asteropherus, utg. af C. Eichhorn, 1863.

En historie om Peder Smed og Atzer Bonde (dansk) o. 1530, utg. af Grundtvig.

Niclaus Manuel's Satire om den syge Messe i dansk Bearbejdelse fra Reformationstiden, utg. af S. Birket Smith, Kbhvn 1893.

Tobiæ Komodie, Et dansk Skuespil fra Tiden o. 1600, udg. af S. Birket Smith, Kbhvn 1887.

Jesus lærer i Templet af okänd författare.

Messenii och Prytz' dramer, tryckta af Ignatius Meurer, Stockholm 1635—1652.

Filius Prodigus seu Imperitūs Peregrinans Thet är Een Comoedia Om then förlorade Sonen eller een oförfaren Wandringsman, af Samuel P. Brasck, Linköping C. Günter 1645.

Karrig Niding, i Hieronymus Justesen Ranchs danske skuespil, udg. af S. Birket Smith.

Rosimunda, af Urban Hjärne i Samlade Vitterhetsarbeten, Upsala, Hanselli.

Svenska Sprätthöken, Comedie uti fem acter af Carl Gyllenborg, Upsala, Hanselli 1861.

Den Afundsjuke, Comedie i tre öpningar, och Brynhilda eller Den olyckeliga Kärleken, Tragoedia i tre öpningar, i Olof v. Dalins Witterhetsarbeten II, Stockholm, Stolpe 1767.

Hittebarnet, lustspel i två akter af August Blanche i Svenska Theatern N:r 10.

En Komedi, komedi i tre akter af Johan Jolin i Svenska Theatern N:r 136; citeras 'Jo'.

Blommor i Drifbänk, komedi i fya akter af Frans Hedberg i Svenska Theatern N:r 122.

Majorens Döttrar, komedi i tre akter af densamme i Svenska Theatern N:r 197.

Sa' Han och Sa' Hon, Ordstäfsbok af G. H—m.
3. tillökade upplagan.

Uppgiften att historiskt följa utvecklingen af detta språkbruk försvåras af den omständigheten, att ju längre man går tillbaka i tiden ju sparsammare är den litteratur, som återgifver samtalspråket. Härtill kommer, att författarne i synnerhet under 16. och 17. århundradet fått sin språkliga utbildning genom klassiska studier, och då denna dessutom ofta inhämtats i Tyskland, så ligger häruti ett dubbelt hinder för sådana genuina talspråksformers uppträdande i skriftspråket, hvilka afveko från nämnda språk. Ty för den reflexion öfver formerna, som alltid föregår nedskrifvandet af en tanke — ett förhållande, som Cederschiöld ¹⁾ med rätta säger kunna jämföras med tänkandet på ett främmande språk — visade sig preteritum genast vara ologiskt, när det från det lediga talspråket någon gång kunde vilja komma på papperet. Det skulle därför helst undvikas af den, som studerat latinets tempuslära och kanske dessutom talade tyska lika bra som svenska ²⁾. Om därför i trots häraf

¹⁾ S. 73 'Om Svenskan som skriftspråk', IV af Populärt vetenskapliga föreläsningar vid Göteborgs högskola.

²⁾ Jf. hvad Cederschiöld a. a. s. 31 anmärker om språket hos 16. århundradets religiösa skriftställare, hvilka dock i sina

vid sidan af många fall med presens endast några få med preteritum kunna uppvisas, så är man tydligtvis berättigad att tillmäta dem en viss betydelse, när det gäller att historiskt följa ett nu så allmänt språkbruk.

skrifter af alla mest närmade sig det folkliga språket: "ett närmare efterliknande af tyska, delvis också latinska förebilder, än som var nödvändigt och för vårt skriftspråks utveckling nyttigt."

Framställning af exempel ur nyare och äldre litteratur.

De uttryck, hvilkas tempusbruk vi här skola undersöka, hafva vanligen formen *det var* l. *är* + ett substantiv, adjektiv eller annat ord såsom predikativ. Vi kalla dem för korthetens skull *det*-satser. Deras psykologiska subjekt, det hvarom de utsäga något, är en föreställning om något, som skett, sker eller skall ske, och antydes i satsen genom ordet *det*. Man kan därför vänta, att språkkänslan väljer formen *det var*, när vi uttala oss om en förfluten tilldragelse och *det är*, när det gäller föreställningen om något samtidigt eller tillkommande. Så är också i allmänhet förhållandet; men det närvarandes omfång är tänjbart, och gränserna mot det förflutna och det tillkommande äro obestämda. Därför ställer sig saken i verkligheten något annorlunda. Att närmare definiera, hvad närvarande är, är ej lätt. När man försöker fullt fixera för sig, hvad det är, stannar man ofta vid *nuet*, eller den punkt utan utsträckning, som skiljer det förflutna från det tillkommande. Men då uppmärksammar man ensidigt blott diskretionen (sönderdeltheten) hos tiden och förbiser kontinuiteten (sammanhanget). I verkligheten (v. Scheele, Det mänskliga själslifvet s. 177) är det närvarande ej en sådan utsträckningslös punkt i tiden utan en real tidslängd, hvars omfång bestämmes af min upp-

fattnings förmåga att till ett helt sammanhålla en mångfald momenter i en intuition. Och Delbrück¹⁾ säger, att ville man försöka att uttrycka denna utsträckningslösa punkt genom en språkyttring, så skulle man strax finna, att det icke är möjligt. Ty antingen hinner man vid talandet (som ju varar flera moment) genast förbi detta utsträckningslösa moment, hvilket då ligger i det förflutna i förhållande till den talande, eller man skyndar sig att få slut på språkyttringen, innan detta moment inträder, och i så fall ligger det i det tillkommande. Och på ett annat ställe (a. a. s. 260) säger D., att det närvarande icke är att likna vid en punkt utan vid en linje, som utom skiljepunkten omfattar ett stycke af det, som strängt taget är förflutet, och ett stycke af det, som strängt taget är framtid. Huru stora dessa stycken äro, kan naturligtvis icke bestämmas. Och för vår föreliggande undersökning är bestämmandet häraf på förhand icke heller af nöden. Den afser i stället själf att i någon mån bidraga till åskådliggörandet af den allmänna föreställningen om tidsområdena, sådan denna återspeglas af vissa språkliga uttryck.

För att klargöra, i hvad mån det föreställdas tidsbeskaffenhet inverkar på valet af *är* och *var*, granska vi det samlade materialet efter denna synpunkt.

Det är dock härvid att märka, att i flera af de så indelade språkprofven mer än en uppfattning är möjlig angående det moments tidsbeskaffenhet, som vid det satsens uttalande är i tankens förgrund.

¹⁾ Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen von K. Brugmann und B. Delbrück IV. 2, s. 120.

I. Omdömet fälles med anledning af en föreställning om något, som tillhör det förflutna;

a. Detsatsen ansluter sig till

- 1) ett föregående uttalande i preteritum eller
- 2) en nyss förfluten tilldragelse; så kan äfven
- 3) ett föregående uttalande, likgiltigt i hvad tidsform, betraktas: detsatsen utsäges om yttrandet såsom sådant;

Detsatsen har *var*:

1) Jo. 1. 10. När Axel, som spelade den sanningsälskande sjömannen, berättat, hur han skakade af sig madamen på femte raden "liggande parkett", sade majoren skrattande: det var rätt!

Jo. 1. 9. Axel . . . han var så full, så han gick omkring för ögona på mej. Majoren: Det var en best!

Jo. 2. 6. Majoren . . . Ha preussarne gett dig den förnämsta spanska orden? Det var besynnerligt! Axel (förlägen) Spanska orden! Ja det var verkligen besynnerligt!

Blom. 3. 12. Erika: Jo, det skall du pappa . . . för de ha alltid varit snälla emot mig. Larsson: Det var en annan sak!

Maj. D. 1. 7. Majoren (när Arvid fått Blendas jaord, ömt) Hur är det, har vargen tagit dig? (muntert) Uppgjordt ser jag? Var då förbaskadt väl, det!

Den Afsj. s. 125. Nisse . . . för en stund sedan låfwa han, att käppslängar skulle regna på mig, det första han skulle få se mig . . . det war en an Tröja det.

Den Afsj. s. 130. Ramborg . . . de säga, att sidst han kom up till slottet så war alt pudret utblåst på den ena sidan . . . då kan du wäl tänka . . . Styrbjörn: Det war rätt . . . sådana weklingar! ha, ha . . .

Den Afsj. s. 130. Brita . . . han sade, at han intet hade dansat. Styrbjörn: Säger du det, Brita? Nå det

gläder mitt hjärta . . . ha ha det war rätt åt den Prinsen!

Den Afsj. s. 131. Styrbjörn: Nå det war en ärlig herre!

2) Blom. 1. 2. Fruntimret (ser efter henne som gick ut) Det var bestämdt fru Ryding!

Blom. 1. 8. Bruus (om Valter, som nyss gått) Det var mig en lättsinnig krabat!

Hitteb. 1. 10. Konjander . . . det börjar redan dagas — jo det var en hyggelig natt det här . . .

Hitteb. 1. 9. Konjander: Kan det inte gå för tio riksdaler? Sköterskan: Åhjo, men då blir skötseln där-efter — men inte tränger jag mig på herrn (vill gå). Konj. Vänta lite . . . det var också fan till människa att ta vid sig!

Blom. 1. 13. Puddelkranz: Åh, se bror Dogmér! Nå det var roligt!

Blom. 2. 13 Clara (skyndar fram till Hjelm) Ah, kusin Edvard! Hvad det var roligt att få se er!

Blom. 4. 14 Clara: Hvad ser jag! Isabella och Erik! Hvad det var roligt att se er!

Tisbe s. 38. Jarib: Nämpde the inthz rummet och så, der deras taal skal angåå? Holfredh: Jo visserligh på min sann! För Tisbes fönster skal thz gå an. Jarib: Så så, Holfredh, thz war rätt! Nu wil iagh lära digh et godt sädt. — Detsatsen afser nog den omständigheten, att Holfred tagit reda på platsen för mötet också.

Hab. o. Sign. 3. 5 säger Boolwis ögonblicket efter striden mellan Alff-Alger och Anund-Helfwin utkämpats: Thenne war en manligh bedriff! Hon bör skrifwas med runeskriftt.

Fil. Prod. 3. 8. Acolast (under det han slår sin tjänare Nisse) Ehr Näsewisheet jag så späkia skal. Jösse: Nisse det war wäl wij kunne slippa undan Oss hade han eliest slagit sönder Munden.

Fil. Prod. 4. 6 Ramfre (då hon stulit pungen från Acolast.) Tå han skall betaala fåår han see Tå får han rätt först i Hiertat wee. Nilla: Det skall så tillgåå och det war rätt så moste man lära köpa weet.

Rosim. s. 140. Cunimundi hamn: Jo! Det vaar rätt! Den omänsklike hunder Haar fått nu godh betalning För dråp.

Rosim. s. 176. Helmiges: Drick uth hvar droppa: Rätt så! Det vaar allt rätt.

Den Afsj. s. 125. Nisse (då han får se Brita) Men se der: war jag intet nu lycklig som en Fogde som slipper Galgen? Brita här är en breflapp till din Fröken.

Den Afsj. s. 132. Brita (tar fram en löjelig hatt och ger honom). Styrbjörn: Nå Brita, det war en härlig ting! Det war mig så kärt, som om du hade skänkt dig sjelf med hull och hår.

3) Blom. 3. 12. Isabella (som tillfrågats om Karl XII:s dödsår) 1632. Bruus: Det var märkvärdigt! Isab.: Nej 1718 var det! B.: Det var rätt!

Blom. 3. 12. M:lle Palmén: Nå, jag får väl lof att samtycka då! Larsson: Nå, det var gentilt!

Jo. 1. 7. Majoren . . . Hade jag honom här, så skulle jag visat honom, att han ännu icke sprungit ut barnskorna. Axel: Det där var en pik åt studeranden Axel Wapensköld.

Bland följande exempel ur äldre litteratur äro fyra hämtade från äldre danska.

Karr. Nid. 2. 5. Beengiær: Kom nu Jep Skald, din fattig Dreng Du skall soffve i vor Moders Seng. Jep Skald: Ha, Ha, Ha, Ha, det var ret! En Seng er god, thi jeg er træet.

Karr. Nid. 5. 1. Då Niding sagt, att Jutta varit hans hustru, säger Jep Skald: Kone lille, hvor kand i

dette ynde? Jutta: Ja, det var aff en anden Tynde! Hvad, har jeg vært en Staaders Hustru?

Tob. Com. (dansk) 2. 2. Badstuen er hed, om i vil bad'. Sponus: Vi vill gaa ind oc sidde till bord Och haffue der lystig tale oc ord. Mimus: Det var rett, noch er bad! En anden bad, du vest vel huad!

Tob. Com. (dansk) 2. 6. Rodha (som fått stryk af mat-modern) Hun er selff en arrig sæk Jeg er saa good som hun, tradz, kæck! Mimus: Det var rett, Hørde i det? En arrig sæck . . .

Suanhuita 1. 5. Grymmer: Sådant förbiuder all Krijgzlagh att dödhe Krijgzmän fångne i slagh. Odhman: Thet war Gudarnar förnär sacht Hwilka all ting hafwe i macht. Stifring: Ja thet war och Kongen förnär.

Den Afsj. s. 86. Styrbjörn: Laga Er nu til, Barn; Jag wil min Augusta, at du i denna qväll ger Herr Adolph din hand. Augusta (til Brita) Mån jag skall tro . . . Brita: Hör Ni nu min Fröken; det war et annat ljud i bjälran.

Detsatsen har är:

Blom. 4. 5. Ettig: Hvad kom det åt dig, Evald? Evald: Åh det är ingenting . . .

Blom. 4. 3. Stjerne: Hvad kom det åt dig? Hvarför skyndade du ut? Valter: Det är en sådan odräglig värme därinne . . .

Jo. 1. 6. Mathilda: Ja, och jag, som glömde min professorsvärdighet så långt, att jag gick arm i arm med en student, som på fyra år icke bevistat någon föreläsning. Jo det är hyggligt!

Jo. 2. 7. Axel yttrar en stund efter det han öfverraskats af den verkliga v. Wilken: Det är ändå en fördömd otur att öfverraskas på det här sättet midt i sitt omvändelseverk.

Maj. D. 1. 6. Lilly utropar harmsen öfver att Arvid hade kysst Blenda: Åh det är afskyvärdt . . . det är . . . (får se majoren och skyndar till honom).

Blom. 1. 11. Ewald (till Valter) Hvad rör det dig! Ettig: Det är rätt, lilla Ewald . . .

Den Afsj. s. 68. Styrbjörn . . . det bedröfwar mig, at hon (hustrun) nu härefter skal sitta under Herr Philips Hustru i gästabod. Nisse: Ack! det arma Kreaturet, hon kan bli ihjälklämder! . . . Jag låg en gång under en full käring. Styrbj.: Det är en dum dyfwel . . . hon sitter rätt så väl som de andra til bords, men . . .

b. På detsatsen följer ofta en bisats, vanligen att- eller relativsats med verbet i preteritum.

Detsatsen har *var*:

Hitteb. 2. 9. Konjander . . . Jaså, min gunstig herre, det var då Ni, som spelte mig det där sprattet.

Blom. 1. 11. Stjerne: Det var dumt att jag inte fick göra hans bekantskap!

Blom. 2. 18. Dogmér: Gå för tusan med ert snus herre! Bruus: Det var första gången jag hört den mannen vara uppriktig!

Blom. 3. 9. Valter: Men var det mitt fel, att du kom till fönstret . . .

Blom. 3. 11. Elise (som får örffilar, gråtande) Aj, tante! . . . Det var inte jag, som var tokig!

Blom. 4. 5. Ettig: Det var inte längre sen än i morse, som hon sa' . . .

Jo. 1. 9. Axel: Nå så kör för det då! Men det var alldeles himlaförtvifladt, hvad vi hade för en storm härom da'n . . .

Tisbe s. 15. Ladislav: Hör, Bonaventura: huart skall du hän? Bonav.: Det war well, iag fan eder igen.

Fil. Prod. 2. 6. Acolast (om det just afslutade aftalet) Det war försan ey illakt köp som iagh med den Mästaren slöt.

Tob. Com. (dansk) 2. 6. Mimus: Det var skade, ieg førre ey kom, Jeg vilde forligett dennem der om.

Sv. Sprätth. s. 23. Sophia: Min aldrakiäraste Lotta, se mig stint i synen! Lotta: Nu har du visst något skiälms-tycke före: du talar så sött? S. Nej kiäre, giör så! L. Si nu då! (ser stint på henne). S. Grefve Hurtig: håll nu färgen! L. Hur kan du vara så förtretlig? (skiuter henne från sig). S. Var det där, som skon klämde, min puppa lilla.

Den Afsj. s. 127. Styrbjörn . . . war det icke wäl de finge ge en sådan krasslare en sådan tjänst.

Den Afsj. s. 127. Brita: Det war wäl wärre, at han gick til fots i förrgår alt ifrån Slottet och längst ut på malmen.

Den Afsj. s. 123. Nisse (säger för sig själf) Nå det war en ärlig man: Han gaf mig en half Carolin.

Den Afsj. s. 107. Styrbjörn: Då wet wäl Eders Klokheth, hvilkens Förfäder först ha blifwit Adel, antingen min Hustrus eller Fru Sigrids. Nisse (tyst till Brita) Hwad skall jag swara till det? Styrbj. (till åskådarna) War jag inte lycklig, som kom ihog den frågan.

Valet af preteritum i detsatsen är tydligen ofta till en del beroende på behofvet af tempuskongruens. Mindre vanliga äro sådana exempel med *är* som

Hitteb. 2. 6. Amanda: Se här — se på hvar bokstaf för sig — fins det wäl någon ringaste likhet med min stil? Är det därför du såg så bister ut?

Ur den äldre nysvenskan däremot har jag hämtat flera exempel härpå, och ur medeltidssvenskan anföras tvenne. *Det* är ofta utelämnadt:

Sv. F. S. S. XXV, En synd. omvänd. v. 347.
Syndaren säger till Maria: wel er mik ok wel er mik at
jak nagon tid kom till tik;

och XIX, Siälinna tröst s. 145 r. 21: wel är mik at
iak var nokon tidh föd.

Disa 1. 4. Somniator: Thet är migh mycket kiärt
var iagh tigh här fan.

Hab. o. Sign. 1. 3. Habor: Häll säll Starkoter
gamble man. Thet är migh kärt iagh tigh här fann.

Swanhuita 2. 5. Kringfot: Godh dagh Wågehals,
kärt är mig Jeg nu på vägen hinde digh.

Swanhuita 4. 1. Fuxman: Godh dagh du fromme
Danneman Migh är fast kärt iagh tigh här fan.

Kong Gust. 4. 4. Gustavus: Här Cantzler migh är
myckit kärt Hwadh i sagdt haffuen och migh lärdt;

och med attsatsen föregående: Swanhuita 6. 4.
Swanhuita: At jeg eder fann är migh täckt.

II. Omdömet fälles med anledning af en föreställning
om något, som är samtidigt, eller som åtminstone af den
talande kan tänkas sträcka sitt tidsområde in öfver nuet
i det ögonblick, då yttrandet (detsatsen) faller.

a. Detsatsen ansluter sig till ett föregående uttalande
i presens;

detsatsen har *var*:

Jo. 1. 9. Axel . . . det berget är så högt, att det
inte har någon topp en gång. Majoren: det var duktigt!

Jo. 2. 6. Majoren . . . nå men hvad heter din
preussiska orden, det kan man väl få veta ändå? Axel
(förlägen) Åh, det var ju bara den här obetydliga Gyllene
skins orden.

Blom. 3. 13. Majoren: Vill magistern? Bruus (slår
till) Ja jag slipper väl inte med mindre. Majoren: Nå,
det var förbannadt bra!

Blom. 4. 12. Bruus: Är Isabella er hustru? Larsén: Jo ditåt lutar det. Majoren: Det var en högst oväntad nyhet!

Hitteb. 2. 13. Alenberg: Att den lilla verldsborgaren, som redan gjort så mycket väsen af sig, är min son! Konjander (häftigt) Din . . . (med sorgsen stämma) Det var synd det!

Den Afsj. s. 58. Ramborg: Men jag ber min Ängel, hwart skal jag ta vägen; är du dömd till döden? Styrbjörn: Föga bättre . . . dock jag will rätt säga hwad det är: Tänk! Herr Philip. . . Ramborg: Ja, hwad han den ärlige mannen? Det war skada! Så är han nu död?

Den Afsj. s. 66. Styrbjörn: Hwarför gråter jag? Nisse: Så wet Ni intet det själf? Ja, då är jag aldrig ärlig, om jag wetet. Det war skada om våra små tårar . . .

Brynh. s. 159. Hjalmar: Är det den farlighet, som du mig wil berätta? Angantyr: Ja wisst, den är ju stor? Hjalmar: Så war det bara detta?

Sv. Sprätth. s. 101. Sophia: Samtyckt af allt mit hierta; och så min kiära Grefve Hurtig, giör jag en ända på Ert korta frijeri, och nu är jag Er egen Ängel, eller hwad I vill kalla mig, så länge jag lefver. Amiralen: Det var en Flicka för dig det; det är väl, det är väl.

Detsatsen har *är*:

Jo. 1. 2. Majoren (läser, slår sig för pannan). Också hennés son lefver, o, det är en skandal!

Jo. 2. 6. Axel: Verkligen? Ännu kvar i Upsala? Det är ändå nästan otroligt!

Hitteb. 1. 1. Bällin (suckande) Föremålet för min kärlek är tyvärr gift. Fru Valström: Åh fy! det är mycket obehagligt det, åtminstone för mannen.

Maj. D. 1. 7. Majoren: Förargar henne, att system icke skrifvit henne på näsan om saken! Arvid (skratande) Jaså, är det ingenting annat!

Maj. D. 2. 6. Majoren (när han läste i Birgers bok) Tyst, det kommer någon! Förefaller mig som en tjuf på en marknad, när länsman kommer knogande (ser inåt). Jaså, det är Lilly!

Maj. D. 2. 11. Lilly: Ja, jag metar aldrig. Birger: Det är rätt väl, det, för de stackars rudorna . . .

Fil. Prod. 1. 2. Acolast: Fadher i Räntekameren År att Penningar tälja. Phil.: O wäll är thet, löp snart ther in Till Gubben.

Den Afsj. s. 56. Sophia: Der är godt hjerta, der är Gudsfruktan, der är . . . Styrbjörn: Slidder sladder, Jag will inte hörat. Sophie: Der är rättwisa, der är mildhet, der är ärlighet. Styrbjörn: Intet mer ännu? det är då fanners wäl.

b. På detsatsen följer i nära anslutning en sats med verbet i presens;

detsatsen har *var*:

Blom. 4. 12. Larsén . . . Men det var tusan hvad de dröja länge! Jf. nedan, Blom. 1. 11.

Jo. 2. 6. Majoren (som i dörren åser handkyssningen) Nåå, det var minsann en far, som är artig med besked mot sin dotter.

Detsatsen har *är*:

Blom. 1. 11. Valter: Det är märkvärdigt hvad hon dröjer!

Blom. 4. 14. Erika: Jaså du har fått styffar du Alma? Det är märkvärdigt hvad gammalt folk gifter sig mycket nu för tiden!

Maj. D. 2. 2. Arvid: Det är ändå märkvärdigt att till och med den bästa kvinna ändå alltid är kvinna från topp till tå. Harald (ironiskt) Ja, nog är det högst märkvärdigt!

Sv. F. S. S. XXV, En synd. omvänd. v. 189. Maria

sade: jak skal wara tik for modher ok hielpa tik at tw wardher godher. Her wart han glader ok sagde swa: Wel är mik at tu wilt mik hielpa.

Tisbe s. 24. Syrus: Jagh måste till hans stalbroder gå Och låta honom thetta förstå. Sy, thetta migh en lycka ähr! Han kommer nu gångandes moot migh här. Jf. s. 15: Den Afsj. s. 125 Nisse.

Blanckamäreta 2. 4. Birger: Sådhan är oss til stoort förtret Thet är mig kärt iagh sådhan weet.

Den Afsj. s. 128. Styrbjörn: Se, se, Ja, ja . . . Ödet wet wäl hwad det gör . . . Stackare . . . det är wäl, at hon får omgälla sitt högmod här i lifwet . . .

c. Här följa öfriga exempel på detsatser, som syfta på något, som är samtidigt;

detsatsen har *var*:

Jo. 2. 4. Axel (som v. Wilken) Ah, alldramjukaste tjänare, min gamle hedersbror! Goddag! goddag! Nå det var dock knäfveln till gubbe till att bibehålla sig!

Jo. 2. 6. Majoren (skrattande) Det var rätt, Mathilda, låt gubben far din stå där med skammen!

Jo. 2. 7. Majoren (ser på begge tullförvaltarna) Det här var dock ett riktigt galaspektakel!

Hitteb. 1. 1. Bällin . . . God afton, fru Walström! Fru W.: Det var en sen visit!

Hitteb. 1. 10. Konjander (försöker att läsa) "Katt . . ." det var fan så fint skrifvet . . .

Hitteb. 1. 9. Konjander (som får besked om vägen) På högra hand? midt på gatan? det var bra . . .

Blom. 1. 3. Bruus (sätter sig på bänken) Ah! det var skönt att få sitta!

Maj. D. 1. 9. Harald: God dag hedersfabror, god dag faster . . . Herre Gud hwad det var roligt att få komma hit!

Maj. D. 1. 9. Harald . . . Här skall du må som perla i guld! det ansvarar jag för (kastar sig ned i en stol) Åh, Herre Gud, hvad det här var roligt!

Maj. D. 1. 10. Stafva . . . Jag har ju haft pigorna att börja skura! Majoren: Det var då också ett förbannadt skurande!

Den Afsj. s. 132. Styrbjörn (om hatten, som Brita ger honom) Det war en härlig ting!

Ordstäfsbok: "Det var starkt" — sa' bonden, drack skevatten. "Det var strunt till fisk" — sa' bonden, fjälade grodan. "Det var gentilt" — sa' Dybergen om gröten. "Det var ett roligt dricka" — sa' pojken, drack jäst.

Ett intressant exempel, som uppvisar en afsedd betydelseskiftning af pret. och pres., har Blanche, Hitteb. 1. 1. Fru Walström (det knackar på dörren) Det är herrn, som kommer hem — kommer strax, herre, kommer strax! (sedan hon stökat i ordning, öppnar hon dörren) Åh, si . . . det *var* ju inte herrn . . . det *är* ju herr Bällin!

Ett annat ställe med tempusväxling finnes hos Mesenius i Blanckamäreta 6. 5. Herr Erik (när han druckit det giftblandade mjödet) Thet är alt uth skänck meer här in Thetta *är* swåra sälsampt wyn Ey heller *war* thet läske miödh Ty drycken war för myckit rödh.

detsatsen har *är*:

Blom. 1. 1. Det läsande fruntimret (slår igen boken) Det är rysligt intressant!

Blom. 1. 13. Evald (går mycket brydd bredvid Isabella) Det . . . det är ett mycket vackert väder idag.

Blom. 3. 5. Christine (när hon ställt om så, att Valter skall få se Alma i fönstret) Jo det här är vackert!

Blom. 3. 9. Alma: Herr baron . . . det är mycket obeskedligt af er att öfverraska en ung flicka så där!

Blom. 3. 12. Friherrinnan (om Erika, som svarat bra) Det är en liten kvick flicka, det där.

Blom. 3. 15. Fru Ström (om Larsson, som visat sin lera och uttryckt sig klumpigt och ohyfsadt) Det är en horribelt grof karl den der inspektoren!

Blom. 3. 15. Bruus: Det här är en utmärkt lera! jag gratulerar herr inspektoren.

Blom. 4. 10. Stjerne (från höger skrattande) Ha ha ha! Det är charmant! Hör du Edvard! Jag har något att tala om för dig.

Blom. 4. 14. Larsén (om Erika) He he he! Det är fan hvad hon är kvick! Fru Ettig (till Puddelkrans) Det är en skön dotter!

Maj. D. 3. 15. Birger: Seså der, nu är renseln i ordning. Det är ändå bra skada att behöfva lemna det här vackra stället!

Ordstäfsbok: "Det är starkt" — sa' bonden om tevattnet. "Det är läskande" — sa' judinnan om rökta skinkan.

Tisbe s. 29. Felix (när han får veta, att det är Tisbe, som Pyramus är kär i) Hå, det ähr högh krubba ått lågan häst, En ryker wärd, en fattigh gäst.

Sv. Sprätth. s. 62. Torbjörn (smakar på bränvinet) Ja, vassfamicken, det är utande godt!

III. Omdömet fälles med tanken på något tillkommande:

Detsatsen har *var*:

Maj. D. 2. 5. Majoren . . . Nå hvem skulle du nu tala vid? Johannes: Jo, körs! det va' denna deringa studeringsherrn . . .

Maj. D. 3. 11. Arvid (vid tanken på att Birger skall resa redan) Ja, det var riktigt ledsamt!

Blom. 2. 9. Anna . . . jag skall lyda er! Bruus: Det var snällt barn lilla!

Blom. 4. 1. En svartklädd herre: Mitt herrskap!
Tablåerna börja! Fru Ettig: Nå, det var superb!

Om några redan uppförda exempel, hvilka äfven kunna föras hit, se s. 30 f.

detsatsen har *är*:

Maj. D. 2. 5. Johannes: Jaa! Ho' ska fälle aldrig gå ur meg, tänker jag! När en en gång fått na i sig så . . . Majoren: Det är rätt, kära Johannes!

Jo. 2. 1. Majoren (sitter försänkt i mörka tankar, emedan hans förra hustru skall återkomma) Ja det är rätt, jag förtjänar det . . .

Jesus lärer etc. s. 3. Joseph (när han ser fränderna komma, som skola följa med till Jerusalem) See huar the komma och lata sikh lidha, Thet är wäll, wi skole icke effter them bidha.

Tisbe s. 43. Bonaventura: Häll säll i knechtar både två! Skola i för frökens fönster stå? Trasim.: Ja hyt hafuer oss wachtemästaren satt, att wy skola här wachta i natt. Bonav.: Rätt så, mina knechtar: thz ähr godt.

Rosim. s. 133. Helmiges . . . kallt järn skall han rätt nu få smaka. Rosim.: Rätt så, Helmiges, det ähr väl och rätt.

* * *

Ett stående uttryck, i hvilket formen *var* är nästan den enda brukliga, är *det var sant!* Det förekommer oftast, när man plötsligt associerar en föreställning, som man varit nära att glömma. Denna detsats är ett slags isolering, den har förlorat den betydelse, orden vanligen ha, och antyder alls icke, att något 'var med sanningen öfverensstämmande', utan är snarare att likställa med en interjektion, som tjänar till att uttrycka den talandes ifver och att mana den hörande till uppmärksamhet. Be-

röfvad sin ursprungliga innebörd har satsen nästan blivit till en formel.

Jo. 2. 4. Majoren . . . Nå det var sant, hur är det med din passion för harstek, du gamla varg?

Maj. D. 1. 9. Harald . . . Men det var sant det! Här har jag en kamrat, farbror, som jag tagit med mig.

Maj. D. 1. 9. Majoren: och Träffen skulle . . . men det var sant, det, hvar ä' Träffen?

Maj. D. 2. 11. Lilly (hastigt med ombytt ton) Men, det var sant, Herr Birger! Har ni inte förlorat något?

Maj. D. 2. 12. Majoren . . . Så der! Slå dig ner nu! Det var sant, det . . . här har du din annotationsbok.

Maj. D. 3. 4. Stafva: Nej det kan jag inte påminna mig! (tänker efter) Fast jo! det var sant, det . . .

Maj. D. 3. 16. Majoren: Jaså, det var sant . . . hästarne skulle skos först.

Mera sällan uppvisar denna detsats formen *är*, då den har ofvannämnda användning. Så är fallet:

Blom. 3. 13. Majoren: Hör nu, för tusan! det är sant, det . . . vill magistern komma och öfverta' min skola?

Maj. D. 2. 5. Johannes . . . körs! visste inte nådig majoren åf den paschasen? Majoren: Jo, joh . . . det är sant! Jag kom inte ihåg . . . var ju bara en bagatell för resten.

I denna isolerade, interjektionella användning har jag ur äldre litteratur blott anträffat ett ställe i Tisbe. I de två andra exemplen, som här följa, kan uttrycket stå i sin egentliga betydelse för att bekräfta en annans utsago:

Tisbe s. 53. Holfredh: Dett ähr sant: iagh kommer en tingh ihogh; thz måste iagh beställa och.

Den Afsj. s. 61. Styrbjörn: Wet icke du ock, at I

ofta sku wara tilsammans, om Giftermålet går för sig?
 Ramborg: Ja, hwad då? Styrbj.: Då skal hon ju efter
 Rang-Ordningen sitta öfwer dig? Ramb.: Ja, det är
 sant . . . det tänkte jag intet på.

Den Afsj. s. 82. Nisse: Jag skal säga Herr Styrbjörn,
 hwilken käcker karl I är. Adolph: Så, så . . . det wore
 just at skämma min sak . . . Nej, nej, Nisse . . . du
 skal lasta mig — wet du intet hans sinnelag? Nisse:
 Bittermän . . . det är sant . . . ja tänk hwad löjlige
 kreatur de afundsjuka ä!

Uttrycket angifver betänksamhet och vemod mera
 än hastig association eller maning att lystra och har
 därför presens:

Blom. 3. 14. Anna: Ack ja! helst af allt ville jag
 det . . . men det är sant . . . ni är ungarl . . . det
 går ej an.

Likaså, när satsen återfår sin egentliga betydelse,
 så att *sann* är = 'med sanningen öfverensstämmande' t. ex.

Blom. 2. 7. M:lle Palmén (då Bruus förebrår henne
 affären på Karl XIII:s torg) Det är inte sant!

I frågorna hwad är det? och hwad var det? (vaedé?
 och wavadé?), när de stå ensamma och icke (ss. t. ex.
 Blom. 1. 11. Stjerne: Hwad är det för en bot- och böne-
 predikant, som du råkat ut för?) närmare utföras, iakt-
 tages skillnaden mellan presens och preteritum synnerligen
 noga. Ty då de föranledas af nästan omedelbart före
 frågan väckta sinnesförmimmelser, vid hvilka föreställ-
 ningen om irritamentets upphörande eller fortvaro är af
 en viss vikt för den talande, så återspeglar språket här
 verkligheten liksom trognare genom att välja presens,

om förnimmelsen pågår äfven under frågans uttalande, men preteritum, om den upphört (eller minskats i tydlighet).

Sälunda står *var*:

Hitteb. 1. 1. Fru Walström (det klappar på dörren, hoppar till torkande sömnen ur ögonen) Hvad . . . hvad var det? har jag lurat af . . .

är:

Jo. 1. 8. Majoren (när Axel söker smyga sig ut ur rummet, häftigt) Hvad är det? . . . Hvad vill det säga? En mansperson smyger sig ut ur rummet . . .

Ibland ha dessa frågor uttalet vaéde? vavåde? och kunna utbytas mot hvad önskar Ni? hvad menar Ni? hvad står på? o. d. De visa då ett mindre noggrant iakttagande af tiden än de förra;

är:

Hitteb. 1. 10. Fru Walström (då det ropas på henne) Hvad är det?

Hitteb. 2. 1. Alenberg (utom scenen) Jag har inte tid att vänta . . . Jag måste genast tala med herrskapet! Kattong (lifligt) Hvad är det? . . . Var det inte Alenbergs röst?

var:

Hitteb. 2. 6. Konjander (afsides) Herr grosshandlaren slår sig på domarekallet, tror jag (Amanda ger honom ett tecken) Ah! . . . Kattong (vänder sig nu till henne) Hvad var det?

Bruket af preteritum i den äldre litteraturen.

Vi ha sett, att bruket af preteritum *var* om det, som kan anses för att vara närvarande tid, äfven kan påvisas hos 16. 17. och 18. århundradets af främmande idiom påverkade skrifställare, till och med när de bearbetade eller öfversatte från andra språk. Visserligen äro exemplen fåtaliga i jämförelse med dem i en modern komedi, men vi få väl här 'väga och icke räkna', isynnerhet om vi betänka de svårigheter, med hvilka rena talspråksformer haft att kämpa för att komma in i skriften. Och hur ställa vi väl själfve oss till det här behandlade bruket af *var*? När vi första gången lägga märke därtill, äro vi benägna att betrakta det blott såsom en af det själfsvåldiga talspråkets efemeriska avvikelser från de grammatiska kategorierna. I skrift tillämpa vi det kanske aldrig fullt medvetet, och vi tillgodose det kanske icke heller, när vi öfversätta ett tyskt 'ist das dumm!', 'es fällt mir ein', ett engelskt 'I am glad' ett franskt 'je me réjouis' eller ett grekiskt 'ἐπιγίγνεσθαι' i motsvarande fall.

Om vi kasta en öfverblick öfver de exempel, som af mig samlats för tiden 1598, Karrig Nidings utgifningsår, till 1738, Den Afundsjukes och Brynhildas utgifningsår, så finna vi ända från början af denna tidrymd tydliga exempel på alla de i våra dagars litteratur förekommande användningssätten af preteritum *var* om närvarande tid. Dessa exempel uppställas här nedan till jämförelse med typer ur det moderna samtalspråket. Att i samtliga fall det äldre språket såväl som det

moderna äfven använder presens, lämnas tills vidare ur sikte.

I. Detsatsen syftar på något nyss förflutet. Detta kan då vara

a) en nyss avslutad tilldragelse. Såsom typisk kan sättas satsen *det var rätt*, när den utsäges för att angifva, att ett svar eller dylikt är riktigt. Denna typ själf är just det exempel, som oftast möter oss i det äldre språket. Den står ej mindre än 9 gånger på 16 hithörande exempel. Dessa äro: Karr. Nid. 2. 5 Jep Skald och 5. 1 Jutta, Tob. Com. (dansk) 2. 2 Mimus och 2. 6 Mimus, Tisbe s. 38 Jarib, Fil. Prod. 2. 6 Acolast och 4. 6 Nilla, Messenii Suanhuita 1. 5 Odhman och Stifring, Hab. och Sign. 3. 5 Boolwiis, Hjärnes Rosim. s. 140 Cunimundi hamn och s. 176 Helmiges, Dalins Den Afsj. s. 86 Brita, s. 123 Nisse, s. 125 Nisse och s. 130 Styrbjörn två gånger;

b) eller en nyss påbörjad tilldragelse, t. ex. *det var bra, att du kom*, yttradt vid ankomsten. Vårt intresse knyter sig då hufvudsakligen till utgångspunkten för en närvarande situation. Hit höra Tisbe s. 15 Bonaventura, Fil. Prod. 3. 8 Jösse, Den Sv. Sprätth. s. 23 Sophia, Den Afsj. s. 107 Styrbjörn (kan äfven höra till a)) och s. 125 Nisse.

II. Detsatsen syftar på något samtidigt pågående eller varande. Såsom typiskt kan sättas uttrycket *det var en otäck dimma*. Hit höra Blanckamäreta 6. 5, där preteritum växlar med presens, Den Sv. Sprätth. s. 101 Ammiralen och Den Afsj. s. 132 Styrbjörn.

III. Detsatsen kan afse en tillkommande tilldragelse, t. ex. när det säges *det var förargligt, att jag skall resa i morgon, innan han kommer*. Detsatsen är då ofta förknippad med t. ex. ett yttrande eller en annan tilldragelse i det förflutna, som visar framåt på det, som ligger framom det närvarande ögonblicket. Det är således ett förflutet och ett tillkommande moment i den talandes föreställningskrets. Det förra ligger ofta närmare i tiden och tager mera den talandes intresse i anspråk än det senare. Det kan därför underlätta preteritums användning i detsatsen. Men äfven då föreställningen om den tillkommande tilldragelsen (resan) står i blickpunkten, och sammanhanget med ett förflutet moment däraf fördunklats, kan den ha preteritum; det inträffar t. ex., när jag utsäger ofvanstående detsats och tänker på att mitt tåg går före hans ankomst. Två äldre exempel härpå, i hvilka detsatsen kan tänkas syfta antingen på den tillkommande tilldragelsen eller på det föregående yttrandet i futurum, som antyder den, båda med *var*, ha vi Karr. Nid. 2. 5 Jep Skald och Tob. Com. (dansk) 2. 2 Mimus.

De funna exemplen torde vara tillräckliga för att visa oss sannolikheten af att det nu i samtalspråket och i detta närastående litteratur vanliga bruket af preteritum af *vara* i stället för presens redan funnits till i svenska samtalspråk vid början af 17. århundradet och i danskan från slutet af 16. århundradet. Hvad särskildt danskan beträffar, så erbjuder den en omständighet, som möjligen kunnat understödja preteritum i denna användning. I danskan äro nämligen preteritum indikativ och

konjunktiv lika. Så ha vi en konjunktiv i Karr. Nid. 3 1 Knep: Det var stor Ynck at skile dem ad, Thi hand har Vijn oc Pose med Mad. I konjunktiven har preteritum ofta förlorat sin tidsbetydelse och uttrycker blott föreställningen om en handling förverkligande i det närvarande eller tillkommande. På det sättet användas de tyska 'ich dächte', 'ich wüsste' (Erdmann, Grundriss der Deutschen Syntax § 170). Äfven de svenska 'jag tänkte', 'jag trodde' begagnas så och visa, att betydelsen af något 'blott tänkt' ej är bunden vid tydliga konjunktivformer, utan kan öfvertagas af preteritum såsom sådant. Att preteritum konjunktiv och indikativ i användningen ofta ligga hvarandra mycket nära, det se vi af ett exempel sådant som detta, A: 'jag kommer i morgon'; B: 'det var (vore) bra!' där betydelseolikheten mellan indikativ och konjunktiv är ringa och ofta alldeles likgiltig för den talande. Alltså ligger det antagandet nära till hands, att i danskan preteritum konjunktiv understödt indikativ af samma tempus uti dess användning om samtida och tillkommande tilldragelser. Ur Karr. Nid. har jag antecknat ett ställe, där intet hindrar, att fatta *var* som indikativ preteriti med presensbetydelse eller konjunktiv preteriti; det är då Eubulus 3. 5, sedan Jutta omtalat, hur hon tänkte bli sin snåle man kvitt, när han kom tillbaka — hon tänkte säga, att han gick vilse, att de icke kände honom — säger: Nu maa jeg Lee, alt om jæg kunde, Vil det gaa an, er det at undre. Det var it Snid [ud] aff en Quinde, Som aldrig er hørt skeed nogen sinde.

Om bruket af *var* i stället för presens har af de

danska språkläror, jag genomsett¹⁾, endast en haft något att meddela. Att detta bruk fanns i danskan redan så tidigt som i slutet af 16. århundradet, har visats (s. 30 f.), och att i den nuvarande danskan samma förhållande råder som i vårt nuvarande språk, det finna vi af exemplen i K. Mikkelsen, 'Dansk Sproglære med sproghistoriske Tillæg' § 200. II, 3: *Det var et ypperligt Forslag. — Det var godt, at jeg traf dig. Det var da et dejligt Spejl (jeg der fik at se). Det var da et underligt stykke* (selv om stykket ikke er spillet til Ende). Pret. säges stå i st. f. pres. i 'Bemærkninger, der sigte til en foregaaende Ytring eller Begivenhed'.

Jämförelse mellan bruket af preteritum och presens i detsatser.

Då formen *var* användes, kan tilldragelsen antingen ligga så nära i det förflutna, att den så att säga kan tillhöra det närvarande för den talande, eller kan den ligga längre tillbaka. Den senare användningen är den, som är den vanliga vid framställande af förflutna tilldragelser och motsvarar franskans och hufvudsakligen äfven grekiskans imperfektum och aorist. Det är ej denna funktion, som närmast intresserar oss här, och den har därför ej kommit i betraktande vid samlingen af det

¹⁾ Høysgaard, Accentuered og Raisonnered Dansk Grammatica 1747. J. Baden, Forelæsninger over det danske sprog eller Resonnered dansk Grammatik 1785. W. H. F. Abrahamsen, Versuch einer vollst. dän. Sprachlehre 1812. Bloch, Fullstændig Dansk Sproglære 1817. Broberg, Manuel de la langue danoise 1882. M. Matzen, Modersmaalets Sproglære 1893.

här framlagda språkmaterialet. Då tilldragelsen är så nära i det förflutna, att den kan sägas tillhöra den talandes närvarande tidsområde, kan *var* oftast utbytas mot *är*, hvilket i litteraturen användes parallellt med detta.

Vid granskningen af det föreliggande materialet finna vi, att i flertalet af de exempel, i hvilka preteritum användes, detta tempus kan sägas vara logiskt riktigt. Ty det finns nästan alltid ett moment i det förflutna, som kan tänkas spela in i den talandes föreställning, när han säger *var*. Detta moment kan äfven påvisas i sådana exempel, som då magister Bruus i Blom. 1. 3 säger *det var skönt att få sitta!* och då Larsén Blom. 4. 12 utropar *det var tusan hvad de dröja!* I förra fallet är det det ögonblick, då Bruus satte sig, i senare, de många ögonblick, då Larsén väntat förgäfves. Och till och med i sådana fall, där en tillkommande händelse är det, som närmast är föremål för vårt intresse t. ex. *det var bra, att jag får besked i morgon*, finnes ett sådant moment, hvilket då är den förflutna orsaken eller det redan gifna uppslaget till den tillkommande händelsen.

Denna användning af preteritum kan synas vara ett uttryck af en viss logisk skärpa i tidsuppfattningen hos vår språkkänsla, om man förbiser det förhållandet, att uti alla de uppställda fallen språkbruket lika ofta tillåter presens. Eller är det så, att preteritum en gång är det logiskt riktiga och presens en annan gång i för öfrigt alldeles samma uttryck? Detta låter mycket väl tänka sig, ty ena gången kan ett förflutet moment, andra gången ett närvarande eller tillkommande vara mera aktuellt i vår föreställningskrets. Det förra är t. ex.

fallet, när Johannes, tillfrågad, hvem han skulle tala vid, säger *körs, det va' den deringa studeringsherrn*; det senare i t. ex. Blom. 1. 11 *det är märkvärdigt hvad hon dröjer!*

När det heter i Den Afsj. s. 68 *det är en dum dyfwel*, Maj. D. 2. 11. Birger: *det är rätt väl*, eller i allmänhet när man säger 'det är en sådan eller sådan karl' e. d., 'det är så eller så handladt af någon', är det karlens, handlingens art och beskaffenhet, som är i medvetandets blickpunkt; ofta grundar sig då omdömet på hvad man vid olika tillfällen erfarit, och presens utsäger något, som är till tiden obestämdt, det är en utsago i allmänhet, i hvilken presens betecknar egenskapen 'als in jedem Falle gegenwärtig' (Delbrück a. a. s. 261). När det heter i Blom. 1. 8 *det var mig en lättsinnig krabat*, i Blom. 3. 12. *det var gentilt* eller i allmänhet när man säger 'det var en (ett, ena, några)' + substantiv och 'det var' + adjektiv, så är det personens uppträdande vid ett visst tillfälle och själfva den enstaka handlingen, som träda i föreställningarnas förgrund. Dessa tvenne betydelsekategorier äro för vår svenska språkkänsla rätt tydligt utpräglade: de visa bäst sin inbördes olikhet, när vi närmare besinna, huru olika mening det kan hafva, om vi med anledning af en persons uppträdande vid ett visst tillfälle säga 'det var en dumbom' eller — 'det är en dumbom'.

Presens och preteritum träda hvarandra här så nära in på lifvet som möjligt och bibehålla dock hvart sitt ganska bestämda betydelseområde.

*

*

*

I ett stort antal fall tycks det moment i det förflutna, ur hvilket ett preteritum *var* kan springa fram, alldeles saknas. Exempel härpå äro ej så talrika i litteraturen, enär detsatserna där i regel ansluta sig till ett föregående yttrande eller en föregående handling. Så mycket vanligare äro de i det fria, mera ursprungliga talspråket. Där säger man t. ex. det var präktigt tyg! det var en vacker häst! det var blått! (framför en målning), det var en otäck dimma! etc. Här kan den omständigheten, att tyget etc. funnits till före det ögonblick, då yttrandet följdes, icke föranleda preteritum, ty någon föreställning härom ingår alls icke i den talandes medvetande. Det finnes icke någon rimlig yttre omständighet, som kan tänkas gifva anledning till formen *var* i dessa exempel, och den kan nästan sägas ha förlorat hvarje spår af den tidsbetydelse, som i allmänhet tillägges den grammatiska kategorien preteritum. Men om vi närmare analysera själfva yttrandet såsom en psykisk produkt, så finna vi, att ett stycke tid, om också försvinnande litet, måste ligga emellan tanken och ordet, den utlösta föreställningen och talrörelserna. Detta afstånd i tid, som ligger mellan föreställningens införande i medvetandet och dess uttryckande i talet, måste vara för handen vid all språkverksamhet, men det kan vid olika tillfällen stå mer eller mindre klart för den talandes medvetande, och detta mer eller mindre tydliga uppfattande af tidsafståndet regleras af den hvarje föreställning åtföljande känslotonen. Det är denna iakttagelse, som ligger till grund till mitt försök att ge en förklaring af det ofvan nämnda bruket af preteritum i svenskan och att finna den

psykologiska bro, öfver hvilken analogiverkningarna gått, och som förenar preteritums usuella användning om något tydligt förflutet med dess användning om det närvarande.

Öfvergången mellan bruket af preteritum i satser som t. ex. *det var ett skott* till dess bruk i t. ex. *det var en otäck dimma*, mellan dess användning i detsatser, som afse en nyss afslutad tilldragelse, och i detsatser, som utsägas om något just pågående, har enligt min mening skett öfver sådana detsatser, som innehålla utrop, hvilka framkallats af starkt känslöbetonade förnimmelser af något pågående. Ty vid dessa står afståndet mellan själfva förnimmelsen och det språkliga uttrycket klart för den talandes medvetande, den starka lust eller olustkänsla, som åtföljer förnimmelsen, orsakar, att förnimmelsen uppfattas som ett bestämdt moment i förhållande till talrörelsen, det följande utropet. Det är detta moment, som af medvetandet fattas såsom något förflutet, och som därför associerar preteritiformen. Detta framträder kanske tydligast i detsatser, som yttras med anslutning till starkt känslöbetonade temperatur- och tryckförnimmelser. När man t. ex. bränner sig på något, kan man säga *aj, det var varmt!* Den förnimmelse, som i medvetandet infört den starka olustkänslan, är då ett tydligt moment i det förflutna i förhållande till språkyttringen, som framkallats af denna känsla, och tillbakatränger i medvetandet fullständigt föreställningen om det faktum, att föremålet fortfarande är varmt. I analogi med bruket i sådana satser taga de, som uttrycka andra sinnesförnimmelser äfven preteritum, såvida dessa särskildt afficiera vår känsla.

Det så brukade preteritet af *vara*, hvilket man skulle kunna kalla känslans preteritum, är vanligare än presens, när detsatsens predikat har någon betydelse af affekt. Vid åhörandet af ett meddelande kunna vi exempelvis säga *det var ledsamt, tråkigt, intressant, lustigt, märkvärdigt, besynnerligt, egendomligt, underbart, skamligt, ruskigt* etc. Men om vi använda t. ex. något af följande predikativ, säga vi hellre *det är otroligt, obegräpligt, icke så säkert, oförklarligt, olofligt, ogiltigt, ohållbart, obrukligt, odugligt*. I detta fall antyder satsen företrädesvis, att en association egt rum mellan den nya förnimmelsen och mina förutvarande föreställningar, och att jag uttalar en åsikt; i det förra är detsatsen företrädesvis ett uttryck för den verkan en förnimmelse haft på min känsla.

När man i hithörande fall vill söka uppdraga gränserna mellan presens och preteritums betydelseområden, får man ej förbise, att all språkverksamhet är en vaxelverkan mellan minst två individer, och ej ensidigt anse ett språkligt uttryck tillkommet för att vara bilden af den enes föreställningar eller föreställningsgrupper. Dess uppgift är också att hos en annan individ uppväcka samma föreställningar. Tagom satsen *det var en otäck dimma*, yttrad, när man med en annan person just kommer ut på gatan. Om vi jämföra den med hvad man kan yttra till sin rumskamrat, när man på morgonen kastat första blicken ut genom fönstret, då det kan heta *det är en otäck dimma i dag*, så synes olikheten i valet af tempus här bero på den relation, som ens yttrande har till den tilltalades föreställningskrets för tillfället.

I det förra fallet innebär yttrandet företrädesvis, att den talande haft en starkt olustbetonad förnimmelse, och är mera subjektivt. Det förutsättes hos den tilltalade samma förnimmelse, som framkallat yttrandet. Det är därför öfverflödigt att beteckna dimman såsom *varande*, och verbalformen är i sin egentliga betydelse också öfverflödig ¹⁾. I det senare fallet är yttrandet företrädesvis en upplysning och har en mera objektiv natur, förnimmelsen är ej särskildt starkt känslöbetonad. Preteritums inre sammanhang med det ord, som angifver känslotonen, inses däraf, att orden *en otäck* ej gärna kunna borttagas i förra fallet, utan att meningen störes, men väl i det senare.

Preteritum *var* har, som vi sett, för det svenska språkmedvetandet en ganska utpräglad funktion äfven såsom tempus för det närvarande i subjektiva, starkt känslöbetonade omdömen. Det finna vi äfven bestyrkt af en från det mera världsösa hvardagstalet hämtad vändning: A. säger t. ex. 'han tager fem pund på rak arm', och B. uttrycker sin förvåning med orden *de' va'* — eller A. säger 'tänk, jag har tjugofem bref att besvara i dag! — B. *de' va'* — Det ord, som skulle närmare uttrycka arten af affekten, blir där till och med öfverflödigt till följd af preteritum i förening med en viss satsbetoning. I detta fall kan *var* ej gärna utbytas mot *är*.

Betecknande är, att detsatser med *var* ej sällan hafva dativus ethicus för att yttermera framhålla den talandes

¹⁾ Jf. här tyskan, som i motsvarande uttryck ofta utelämnar verbalformen, t. ex. Schade! (det var skada!), wie dumm! (det var dumt!) scheusslicher Nebel heute! Flera ex. s. 41 f.

lifliga deltagande t. ex. Tisbe s. 9 Pyramus: En lyckligh dagh migh thetta war; ur Ordstäfsbok af G. H-m: "Det var mig en god tjänst" — sa' gumman, fick åka för långt. "Det var mig en god lättnad" — sa' bonden, när hustrun kom in på vatten och bröd. "Det var mig en rolig sate" -- sa' Gleissman om tuppen.

* * *

Jag är mycket böjd för att tro, att bruket af preteritum i stället för presens af *vara* har små bundsförvanter i barnkammaren, men jag har ej varit i tillfälle att tillräckligt undersöka barnspråket för att våga med bestämdhet yttra något därom. Barn lefva i det närvarande, de intressera sig hufvudsakligen för den dem omgifvande verkligheten och icke mycket för minnet af något förflutet. Det närvarande har därför för dem ej den distinkta betydelse, som det får för det mera utbildande medvetandet just genom motsättningen mot det förflutna och framtiden. Det är då tänkbart, att barn, när de tillägnat sig ordet *var*, äro mera benägna att använda det om närvarande tilldragelser än vuxna. När barn leka 'tittitt' med vuxna eller sins emellan, heter det 'Åh, hvar är Axel?' Och när Axel, som håller ett skynke eller dylikt för ansiktet eller gömmer sig bakom en stol, ånyo visar sig, 'Tittitt, där *var* han!' Så bruka dock äfven vuxna *var*, när de finna något, som de sökt efter och säga 'här var det!' Nyligen hörde jag en fyra års flicka, som lagt en pappersdocka på en redan upptagen stol springa bort till personen, som satt på stolen, och säga 'där *var* en docka'. En annan liten

flicka, som satt och läste öfver sin franska, frågade sin pappa om en glosa, och när hon därpå fann den i boken, sade hon 'det *var* maskulinum'. Man kan ej draga någon bestämd gräns mellan barnens och de vuxnes språk (Jespersen zur Lautgesetzfrage, Techmers Zeitschr. III s. 197). Hur gärna man låter det, som nyss förut varit i föreställningen eller står i någon relation därtill, uttryckas med *var*, kan äfven ses af följande anekdot.

Om den originelle professorn Eberhard Zacharias Munck af Rosenschiöld berättas, att han såsom läkare och intendent vid Ramlösa var mycket vänlig mot de bönder, som besökte kuren där, men ofta något stram mot dem, som räknade sig till herrskapsfolk. Så inträffade det en dag, att en vördig prostinna efter slutad kur aflade sin afskedsvisit hos intendenten, då hon också skulle erhålla vidare ordinationer. Han frågade den värda frun: 'Har prostinnan de gamla recepterna med sig?' 'Nej, sade hon, det visste jag icke, att det behöfdes'. — 'Det vet hvarenda bonde, att han skall ha sina recept med sig,' genmälde R. barskt. Då nu frun lagade sig att gå efter recepten, mötte hon i dörren en bonde. Till honom ställde genast R. för att på ett slående sätt bestyrka sitt yttrande frågan: 'Har du recepten med dig?' Han fick till svar ett bredt 'nä-äj' och ropade efter frun, som höll på att gå: 'Han *var* nämndeman!'

* * *

I de allra flesta af de i denna uppsats gifna exemplen med pret. använder tyskan (och äfven engelskan och franskan) presens af motsvarande verb t. ex. es ist wirk-

lich sonderbar! (det var verkligen besynnerligt!), das ist ganz was anders! (det var en annan sak!), das ist ja famos! (var då förbaskadt väl det!), das ist ein loser Vogel! (det var mig en lättsinnig krabat!), das ist aber Schade! (det var skada!), bist du aber dumm! (det var dumt af dig!), das ist ein ganz eigentümlicher Bauart! (det var en egendomlig stil!), ist das aber ärgerlich! (det var förargligt!), das ist sehr nett von Ihnen! (nå, det var gentilt!), — eller har en annan verbalform t. ex. da fällt mir etwas ein! (det var sant!), das lasse ich mir gefallen! (det var utmärkt!), wird die aber bald kratzbürstig! (de var också fan till människa att ta vid sig!), freut mich! (det var roligt!), nun wird's aber gut! schaut's jetzt da heraus! pfeift der Wind jetzt aus dem Loche! (det var et annat ljud i bjälran! det var aff en anden Tynde!), da trittst du den Göttern zu nahe! (thet var Gudarnar förnär sacht!) — eller saknar verbalformen t. ex. richtig! (det var rätt!), na, so ein Schweinekerl! (det var en best;), sehr angenehm, Sie zu treffen! (hvad det var roligt att få se er!), so, merkwürdig! (det var märkvärdigt!), wie langweilig doch! (det var tråkigt!), wie Schade doch! (det var skada!); så äfven ibland i svenskan t. ex. Blom. 1. 1 Den korpulente herrn: Odrägligt varmt i dag! Det läsande fruntimret: Fasliga barn att stoja! 2. 11 Bruus: Skönt!

I tyskan skall ett fall af tempusbyte förekomma, som står det här behandlade nära. Det är i Rhen-traktens och vissa delars af Nordtyskland samtalspråk. J. P. Hebel i uppsatsen "Zwei Spracherinnerungen" (Schatzkästlein des rheinischen Hausfreundes N:r 255)

varnar för bruket *war* i stället för *ist* i satserna: 'es war gottlob heut' ein schöner Tag', yttrad af skolmästaren, när han $\frac{1}{2}$ 9 på morgonen kommer till kyrkoherden, och 'Sie war ein wohlgesittetes, züchtiges Mägdlein', yttrad af en fader om sin dotter. Denna användning, som Sprenger (Zeitschr. für d. deutsch. Unterricht 11. s. 205) kallar 'Imperfektum statt Präsens', söker han förklara därmed, att skolmästaren redan tidigt på morgonen, således i det förflutna, gjort sin iakttagelse, och att fadern i den förgångna tiden redan sett många bevis på de egenskaper, han tillägger sin dotter . . . Det första exemplet synes mig hafva ett preteritum af samma art som det svenska 'det var ett härligt väder vi ha i dag'. I det andra motsvarar preteritum snarare sv. 'har alltid varit'. Ett exempel, som är alldeles likt detta, har jag hämtat ur Tobiae Comedia (dansk): 'min son, du varst mig lydig oc god, Du gjorde mig aldrig itt ord imod'. Om preteritum i vissa fall med betydelse af perfektum jf. Erdmann, Grdz. § 143.

Fastän det här omskrifna bruket af preteritum om det närvarande är begränsadt till nästan ett enda verb, *vara*, så är det dock till följd af detta verbs betydelse eller rättare sagdt saknad af bestämdt betydelseinnehåll möjligt, att genom dess förening med olika predikativ låta det uttrycka detsamma, som i andra språk uttryckes med flera olika verb. Detta se vi s. 41 f. af jämförelsen med tyskan, som såväl af dessa som af *sein* använder presens. När vi utbyta sådana uttryck som 'det var roligt', 'det var otäckt' mot verb med en själfständig betydelse, använda vi också presens och säga 'det gläder

mig', 'jag vämjes'. I grekiskan är förhållandet annorlunda. Här stå de motsvarande verben gärna i aoristen t. ex. Aristoph. Molnen 1240 *θαυμασίως ἤσθην θεοῖς* (det var för komiskt [att du svär vid] gudarna), och Eurip. Iph. 1161 *ἀπέπτος*. *ὅσα γὰρ δίδωμι ἔπος τόδε* (eg. jag spydde = det var otäckt; för att uttrycka min afsky säger jag det ordet). Delbrück (a. a. s. 278) omnämner också denna egendomlighet att med aoristen beteckna en t. ex. under samtalets gång inträdd stämning och säger, att man är böjd att på tyska återgifva aoristen med presens. D. gifver ej någon särskild förklaring till detta bruk af aoristen utan anser det väl härröra ur aoristens natur att beteckna verbets handling såsom punktuell (a. a. s. 14, 277). Det är otvifvelaktigt, att aoristen af verba affectuum i grekiskan på svenska bäst och naturligast återgifves med 'det var' etc. Christian Cavallin i *Grekisk Syntax* § 134 anm. 1 har antydt denna likhet mellan grekiskan och det svenska samtalsspråket, då han säger, att aor. af verba affectuum o. d. begagnas ofta om en känsla, som ännu fortfar, och öfversätter dem dels med pres 'jag fröjdar mig', dels äfven med pret. 'hvad jag blef glad!', 'det var rätt!'. Detta speciellt nordiska bruk af pret. af verbet *vara* har således ett motstycke i bruket af aoristen vid vissa verb i grekiskan; och i fornindiskan skall denna aorist vara den vanliga ¹⁾. Huruvida det i denna uppsats offentliggjorda försöket till förklaring af det moderna svenska språkbruket kan vara

¹⁾ Herbig, Aktionsart und Zeitstufe, Beiträge zur Funktionslehre des indogermanischen Verbums, Strassburg, Trübner 1895. Delbrück a. a. s. 278.

af något litet värde för det rätta förståendet af utvecklingen af aoristens bruk i dessa språk lämnas åt de sakförståndiga att afgöra. Att noggrant beskrifva en språkföreteelse sådan den visar sig af de tillfälliga lämningarna af ett forntida språk är nämligen ingen lätt uppgift (Paul, Principien² s. 28). Bättre ställdt är det, när man kan göra iakttagelser på lefvande individer. Om därför ett nu lefvande språk kan uppvisa ett tempusbruk, som synes vara parallellt med en användning af aoristen i grekiskan och fornindiskan, såsom nu fallet är med svenskan, så är det sannolikt, att analysen af den svenska språkkänslan äfven kan sprida ljus öfver de psykiska betingelserna för motsvarande språkbruk i de gamla språken.

Vi sammanfatta de här gjorda iakttagelserna af detta bruk af preteritum i stället för och vid sidan om presens af *vara* i följande punkter:

För svenskans och danskans vidkommande har det sannolikt varit allmänt redan vid tiden omkring 1600; och den möjligheten är icke utesluten, att det går ännu längre tillbaka.

För de fall, då preteritum användes om det närvarande utan att något märkbart yttre moment i det förflutna (taget äfven i sin strängaste bemärkelse) kan sägas föranleda det, ha vi framställt ett försök till förklaring: öfvergång bilda sådana detsatser, som framkallas af starkt känslöbetonade förnimmelser och få preteritum af *vara* af det skäl, att själfva förnimmelsen just till följd

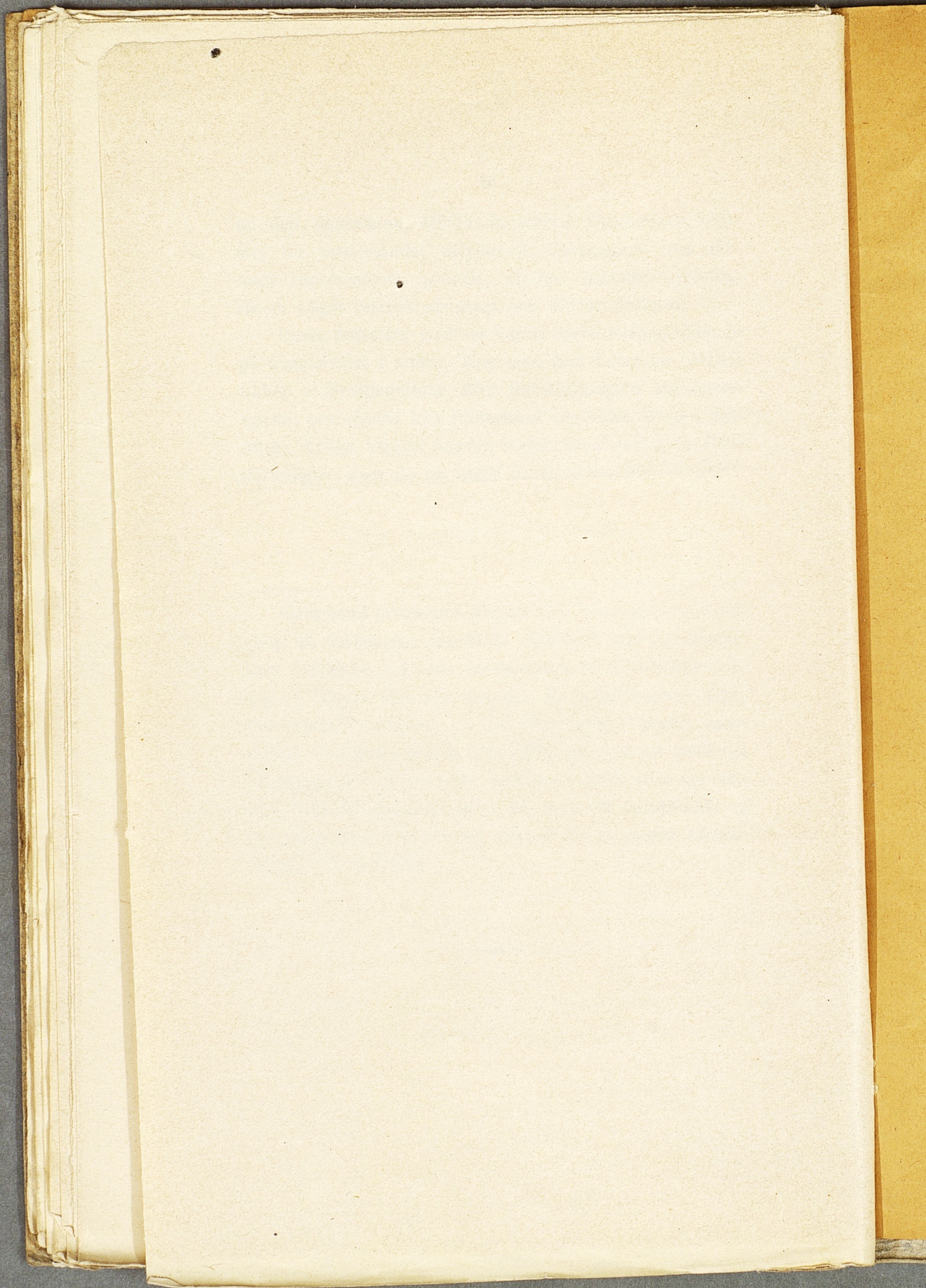
af den densamma åtföljande starka känslotonen, hvilken för medvetandet utfyller det tidsmoment, som närmast representerar presens, af den talande uppfattas såsom något relativt avslutadt och därför förflutet.

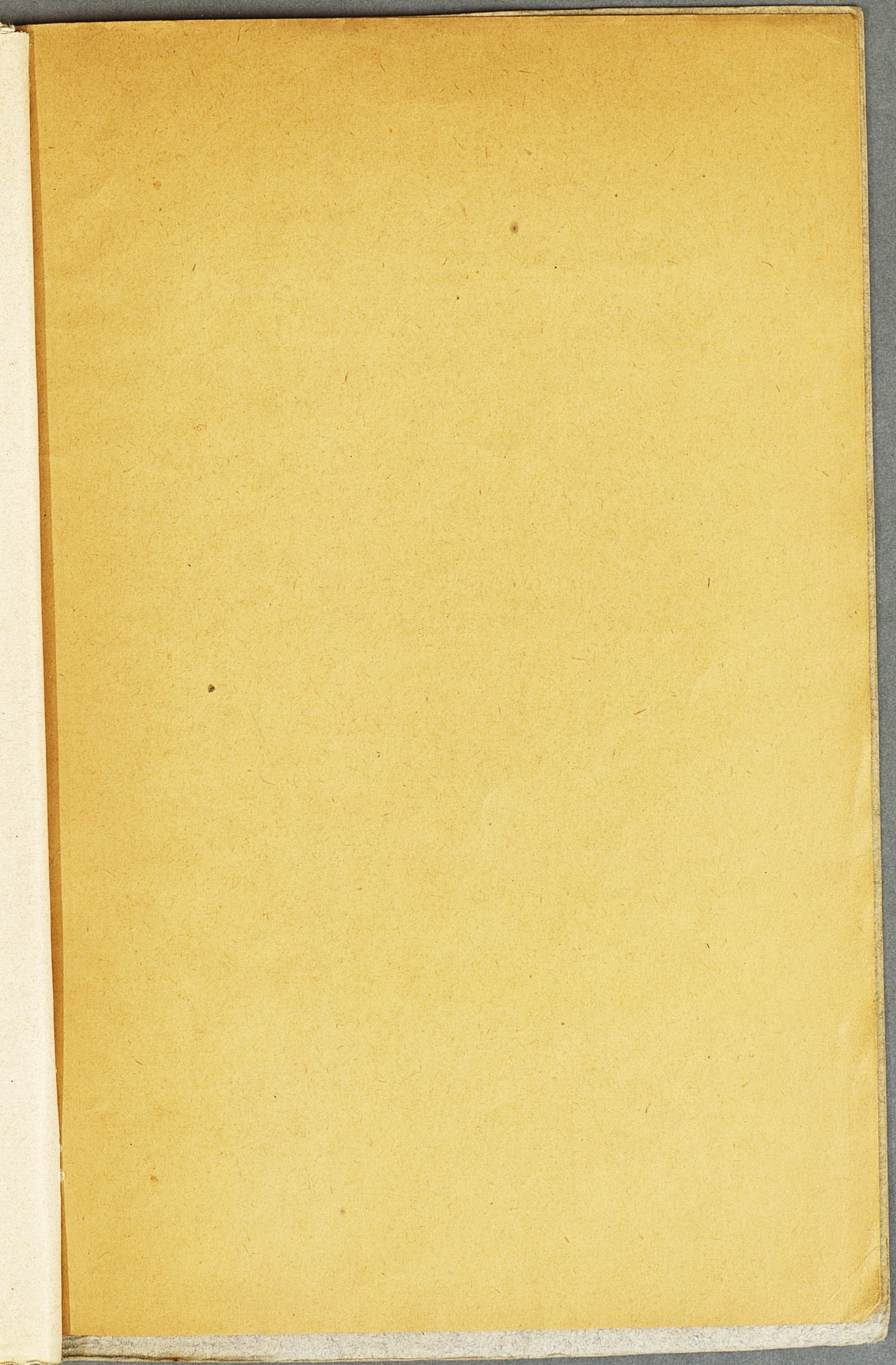
Dessa detsatser med *var* kunna verka analogibildande på tempusvalet i andra, som med dem hafva en partiell likhet i förnimmelsens eller föreställningens känslotonstyrka; och därför kan preteritum användas äfven i detsatser, hvilka utsäga mindre starkt känslobetonade föreställningar; men då nu ingen förnimmelse eller föreställning är utan en viss, om än aldrig så svag känsla af lust eller olust, så sträcker sig också möjligheten att använda preteritum till snart sagdt alla ifrågavarande detsatser.

Gent emot preteritum häfdar dock presens sin användning, då detsatserna innehålla omdömen med en allmänare betydelse, i hvilka en egenskap o. d. betecknas såsom 'i hvarje fall närvarande', då predikativets betydelseinnehåll antyder, att en förnimmelse ingått association med förutvarande föreställningar, så att omdömet får karakteren af en mera motiverad åsikt eller uppfattning, och då detsatsen afser att vara ett meddelande af en upplysning mera än ett uttryck för en starkt känslobetonad förnimmelse.

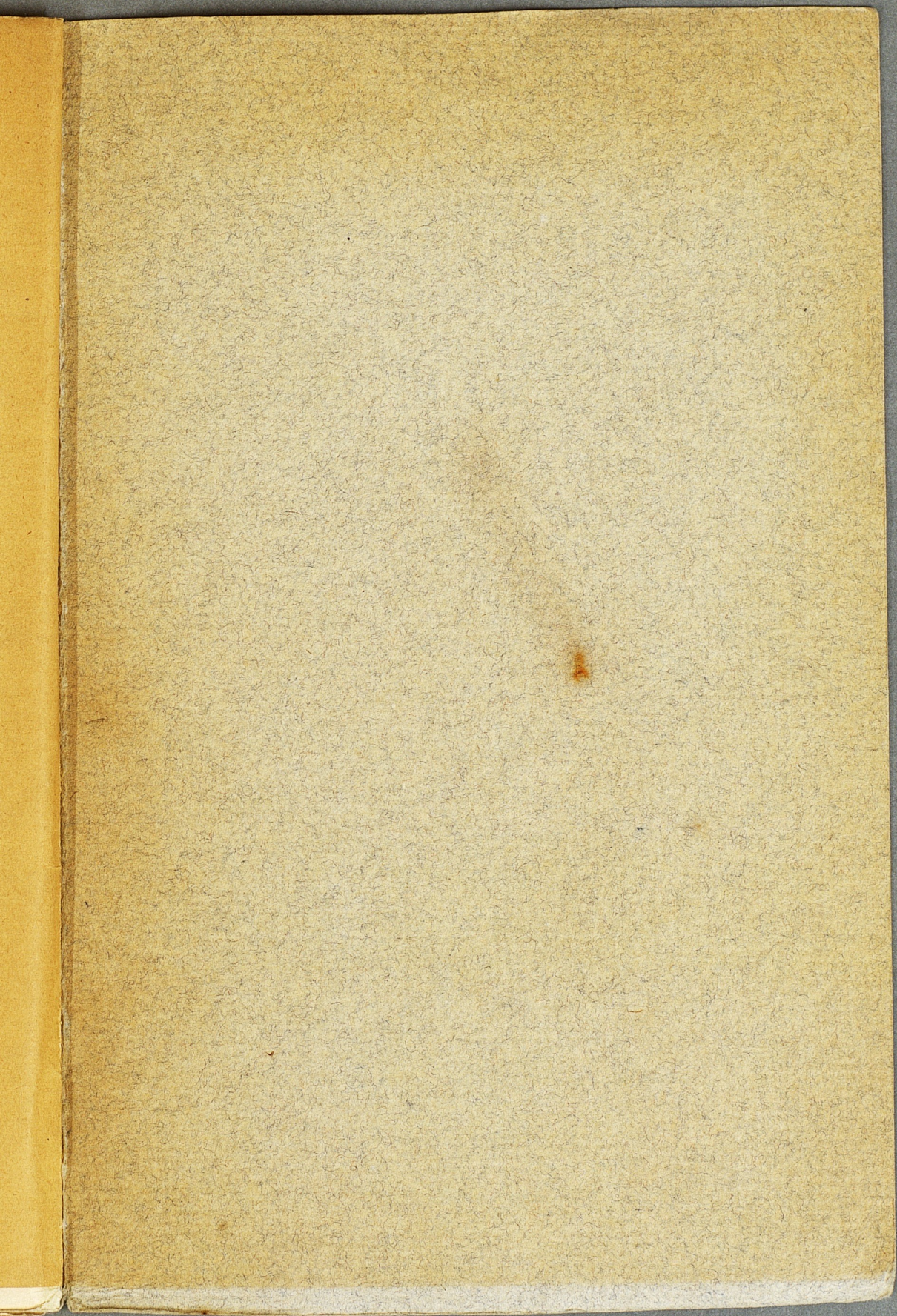

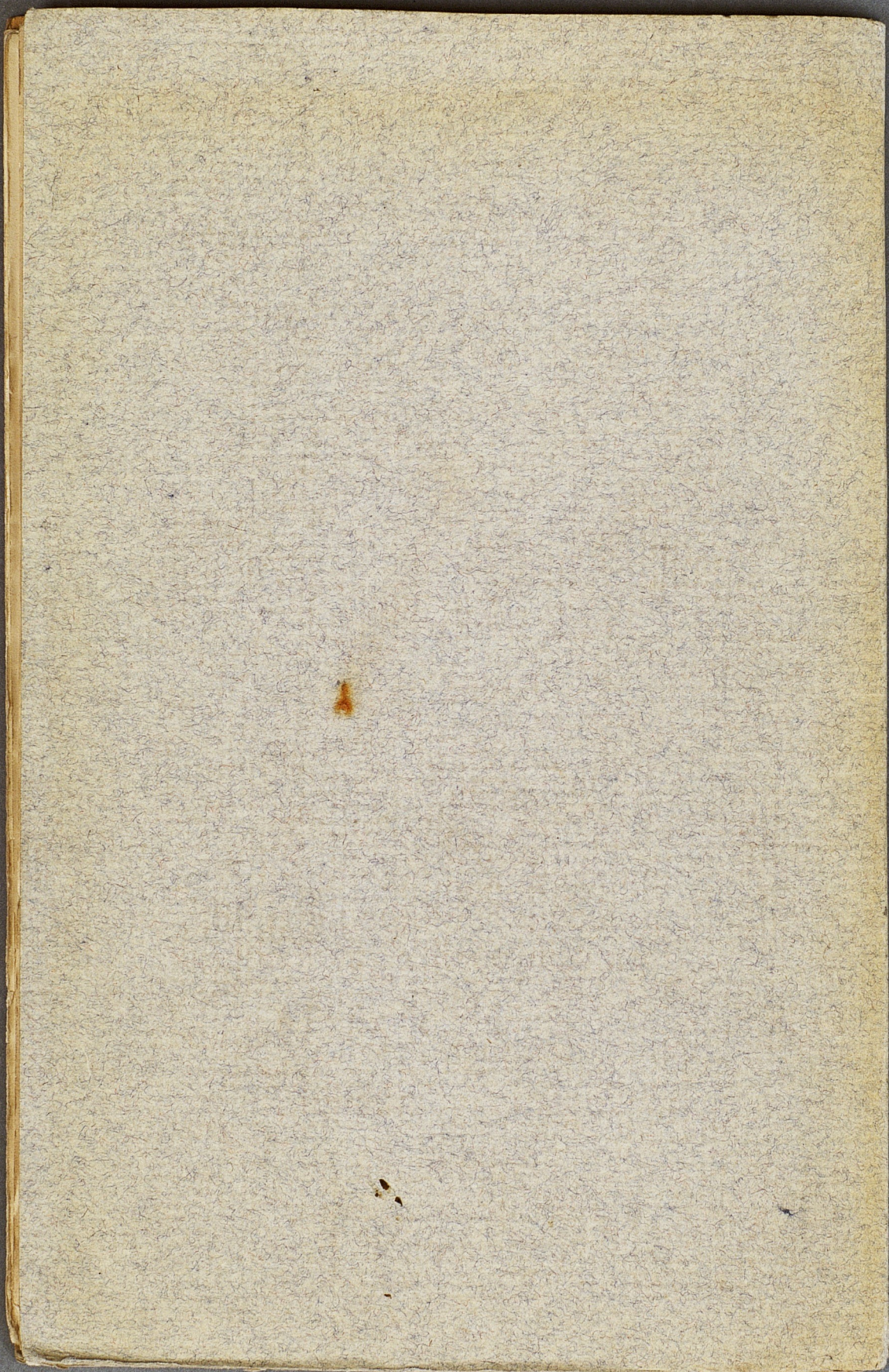
Rättelse s. 42 r. 6, läs: Baustil!

Pris 75 öre.

www.books2ebooks.eu